

Laine Laura

Sukupuolitietoisuuden edistäminen musiikkikasvatuksessa

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Musiikkikasvatus
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Sukupuolittietoisuuden edistäminen musiikkikasvatuksessa (Laura Laine)

Kirjallisuuskatsaus, 22 sivua

Toukokuu 2021

Tässä kirjallisuuskatsauksena suoritettua kandidaatin tutkielmassa etsitään keinoja edistää sukupuolittietoista musiikkikasvatusta. Instrumenttivalinnoissa ja tunneilla käyttäytymisessä on pitkään huomattu esiintyvän sukupuolittuneisuutta. Suurin osa klassisen instrumentinsoittajista ovat tyttöjä, kun taas pojat edustavat enemmistöä bändisoittimissa. Tunneilla pojat ovat taas äänekkäämpiä ja tytöt hiljaisempia. Aloin kiinnostumaan aiheesta, kun huomasin niin monen asian olevan sukupuolittunutta ja halusinkin selvittää, mistä se johtuu ja mitä sukupuolten tasa-arvon eteen voisi tehdä musiikinopettajana. Tutkimuskysymyksenä minulla on: Miten edistää sukupuolittietoista musiikkikasvatusta?

Avaan tutkielmassani käsitteet sukupuoli, sukupuoliroolit sekä sukupuolittietoisuus. sukupuoli on monien tekijöiden summa, joka muuttuu jatkuvasti. Ihminen voi kokea itsensä naisena, miehenä tai jotain sen väliltä tai ulkopuolelta. Jokainen määrittää itse oman sukupuolensa. Sukupuolirooleilla taas tarkoitetaan sitä, kuinka ihmiseltä odotetaan sosiaalisen sukupuolen mukaista käyttäytymistä tyttönä, naisena, poikana tai miehenä. Sukupuoliroolit kohdistuvat aina olemiseen tyttönä tai poikana, minkä vuoksi käytän itse tutkielmassa sukupuolesta puhuttaessa tyttö tai poika - käsitettä. Sukupuolittietoisuus opetuksessa käsitetään ajattelutapana, jossa sukupuoli huomioidaan biologian lisäksi kulttuurisesti ja sosiaalisesti muotoutuneina. Sukupuolittietoisella opetuksella halutaan purkaa sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurillisia rakenteita. Sillä pyritään antamaan jokaiselle mahdollisuus yksilöllisyydelle ilman paineita toteuttaa tietynlaisia odotuksia tai ennakkoluuloja sukupuolen suhteen

Käsitteiden lisäksi käsittelen tutkielmassani sukupuolittietoisuuden näkymistä opintosuunnitelmassa, tasa-arvolakia sekä aiempia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Tulosluvussa kokoon tapoja edistää sukupuolittietoista musiikkikasvatusta, joita teoreettisessa viitekehyksessä ilmenee. Lopussa pohdin muun muassa sitä, kuinka musiikinopettaja koulutuksessa sukupuolittietoisuutta pitäisi jo tuoda esille enemmän kuin mitä sitä tällä hetkellä tuodaan.

Avainsanat: musiikkikasvatus, sukupuoli, sukupuoliroolit, sukupuolittietoisuus

Sisältö

1. Johdanto	5
2. Teoreettinen viitekehys	7
2.1 Sukupuoli	7
2.2 Sukupuoliroolit.....	8
2.3 Sukupuolitietoisuus opetuksen näkökulmasta	9
2.4 Sukupuolitietoisuus opetussuunnitelmassa.....	12
2.5 Sukupuolten tasa-arvolaki	12
2.6 Aiempia tutkimuksia	13
3. Tutkimuksen toteutus	17
4. Tulokset	18
5. Pohdinta	20
6. Lähteet	22

1. Johdanto

Olen valinnut kandidaatintyön aiheeksi sukupuolitietoisuuden edistämisen musiikkikasvatuksessa. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen (2012) kokoaa artikkelissa “Poikien ja tyttöjen musiikki?”, kuinka poikien ja tyttöjen välillä on huomattu olevan selkeitä eroja esimerkiksi instrumenttivalintojen ja musiikkityylien välillä. Klassista musiikkia harrastaa suurimmaksi osaksi tytöt, kun taas pojat ovat yliedustettuina kevyessä ja erityisesti bändimusiikissa. Musiikintunneilla sukupuolijakauman havaitsee Sinkkosen mukaan sillä, kuinka tytöt ovat useimmin laulamassa ja pojat soittamassa kitaraa tai rumpuja. Tytöt voivat myös kokea jäävänsä poikien huomion alle, eivätkä uskalla olla aktiivisia tunneilla. Lucy Green (1997) on tutkinut paljon musiikin ja sukupuolen välistä yhteyttä ja huomannut, kuinka opettajat olettavat 12–15 –vuotiaiden tyttöjen musiikillisten valmiuksien olevan selvästi samanikäisten poikien valmiuksia parempia. Nuorien poikien on taas huomattu kiinnostuvan enemmän elektroniikasta sekä sähköllä tuotetusta musiikkista.

Aloin kiinnostua sukupuolesta ja sen vaikutuksesta kouluympäristössä yliopiston luennoilla. Huomasin, että melkein jokaiseen aiheeseen liittyi sukupuolittuneisuutta: kuinka pojat edustivat tietyissä tilastoissa ja tytöt toisissa. Aloin pohtia sitä, liittyvätkö nämä biologiaan vai ovatko nämä yhteiskunnan muokkaamia asioita. Koen aiheeni olevan tärkeä, koska sukupuoliroolit ovat meissä niin syvällä, ettemme edes huomaa tekevämme valintoja stereotyyppien kautta. Olen itse sukupuolittumisen perikuva musiikin osalta: olen lapsesta saakka soittanut pianoa, ja toinen pääinstrumenteistani on laulu. Olen huomannut, kuinka moniin asioihin suhtaudutaan sukupuolittuneesti, aivan kuin ne olisivat tosiasioita. Reetta Niemosen (2021) artikkelissa kerrotaan, kuinka koulujen rakenteet ovat saattaneet jämähtää paikoilleen, vaikka opetussuunnitelmanikin kehottaa sukupuolitietoiseen kasvatukseen. Vaikka opettaja opetusta suunnitellessa ei ottaisi sukupuolta huomioon, hänellä saattaa alitajuisesti olla stereotyyppiset käsitykset tytöistä ja pojista. Professori Eija Syrjäläinen ja liikunnan didaktiikan lehtori Tiina Kujala (2010) toteavatkin artikkelissaan “sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa”, kuinka opettajan tulisi pohdiskella jo etukäteen tilanteita ja tapoja, miten sukupuoli otetaan huomioon, tai milloin sitä ei tarvitsisi huomioida ollenkaan.

Näin ollen tutkimuskysymykseksi muotoutui: *miten edistää sukupuolitietoisuutta musiikkikasvatuksessa*. Valitsin tämän tutkimuskysymyksen, koska haluan saada työkaluja,

joilla voisin tulevassa ammatissa purkaa sukupuolirooleja. Olen rajannut aiheen peruskouluun, 1–9-vuosiluokille. Käytän tutkielmassani suurimmaksi osaksi tyttö- ja poikakäsitteitä. Tiedostan, että sukupuoli on moninaisempi, eikä se ole vain kaksijakoinen. Kuitenkin sukupuolistereotyytiat kohdistuvat aina tyttöihin ja poikiin. Outi Ylitapio-Mäntylä, Tuija Huuki ja Suvi Pihkala (2021) kertovatkin kirjoituksessaan, kuinka tyttö-poika –asetelma näkyy edelleenkin koulun arjessa, eikä opettajilta löydy riittävästi tietoa sukupuolen moninaisuudesta koulussa.

2. Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa avaan ensin käsitteet *sukupuoli* sekä *sukupuoliroolit*. Luvussa 2.3 avaan sitä, mitä sukupuolitietoisuudella tarkoitetaan erityisesti opetuksessa. Käsittelen asiaa aluksi yleisesti, sekä mitä sukupuolitietoisuus voisi käytännössä tarkoittaa. Avaan sukupuolitietoista opetusta sekä musiikintunneilta että yleisesti opetuksessa. Luvussa 2.4 kerron siitä, miten sukupuolitietoisuus näkyy nykyisessä peruskoulun opetussuunnitelmassa. Samassa luvussa avaan myös sitä, miksi käytetään käsitettä sukupuolitietoisuus eikä sukupuolineutraalius. Luvussa 2.5 avaan sitä, mitä lakipykälää löytyy sukupuolen tasa-arvoon, ja miten sitä sovelletaan peruskouluissa. Luvussa 2.6 sivuan tutkimuksia, jotka tukevat sukupuolitietoisuuden huomioimista musiikkikasvatuksessa.

2.1 Sukupuoli

Sukupuoli nähdään erilaisten geneettisten, kehityksellisten, hormonaalisten, fysiologisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja psykologisten ominaisuuksien koostuvana jatkumona (Kalliokoski & Karvinen, 2019). Se on ristiriitainen kokonaisuus, joka muuttuu jatkuvasti ja joka ei saavuta koskaan täysin sille asetettuja vaatimuksia (Lehtonen, 2003). Yleensä ajatellaan, että ihminen jaetaan kahteen sukupuoleen biologisen sukupuolen mukaan. Biologinen sukupuoli määräytyy hedelmöitymisen hetkellä (Raevaara, 2013). Kujalan ja Syrjälän (2010) mukaan sosiaaliseen sukupuoleen liittyvät käyttäytyminen, roolit ja identiteetin rakentuminen sosiaalisessa maailmassa. Kulttuurinen sukupuoli taas määräytyy niiden ennakkoluulojen, odotusten, mielikuvien, symbolien ja merkkien kautta, jotka sukupuoleen liitetään. Tutkijat korostavat, että se on opittu käyttäytymismalli, joka on kulttuurisesti muuttuva ja muotoutuva yhteiskunnan asettamien odotusten ja normien tuloksena. Psykologinen sukupuoli on taas subjektiivinen tietoisuus sukupuolesta. Sukupuoli-identiteetti muotoutuu elämän aikana, ja siihen vaikuttavat kulttuurisidonnaiset käsitykset ja odotukset sekä biologiset prosessit.

Ojalan, Palmun ja Saarisen (2009) mukaan sukupuoli voidaan nähdä myös tapana. Tällöin sukupuoli käsitetään tekemisen asiana niin, että sukupuoli näkyy rutinoituneissa tavoissamme toimia. Sukupuolittumisessa on näin kyse prosessista, jossa yksilö hyväksyy kulttuurisen mielikuvan naisesta tai miehestä omaksi kuvakseen toimiessaan rutiininomaisesti erilaisissa arjen tilanteissa ja instituutioissa.

Ihmiset on totuttu jakamaan kahteen sukupuoleen. Sukupuolen moninaisuus on kuitenkin osa luonnon ja ihmisen monimuotoisuutta. (Huuska, 2017.) Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan sitä, kuinka ihminen kokee ja ilmaisee sukupuoltaan monipuolisesti. Hän voi kokea itsensä mieheksi, naiseksi, molemmiksi tai ettei ole kumpikaan. Sukupuolen moninaisuutta tuo näkyväksi erityisesti miehet, naiset ja muut ihmiset, jotka haastavat kaksijakoista sukupuoliajattelua. Näihin kuuluu muun muassa intersukupuoliset, joilla synnynnäisesti ei ole yksiselitteisesti naisen tai miehen fyysisesti sukupuolta määritteleviä ominaisuuksia sekä transsukupuoliset, jotka kokevat voimakasta ristiriitaa sukupuolikokemuksestaan ruumiillisiin sukupuolipiirteisiin ja häneen kohdistettujen sukupuoliodotuksien välillä. (Lehtonen, 2010.)

Näiden tutkimuksien perusteella voidaan todeta, että sukupuoli käsitteenä ei ole yksinkertainen. Sukupuolen määrittelemiseen vaikuttaa muun muassa fyysiset olemukset, ympäröivä kulttuuri sekä subjektiivinen tietoisuus. Lopulta jokainen määrittää itse oman sukupuolensa. Sukupuoli voi olla jotain naisen ja miehen välillä tai jotain muuta. Sukupuolta ei voi päätellä ulkoisista tekijöistä.

2.2 Sukupuoliroolit

Sukupuolet on ymmärretty keskenään verrattain samanlaisiksi tai erilaisiksi länsimaisessa kulttuurissa vaihdellen aikakaudesta toiseen. Eroja on eri aikakausien aikana joko korostettu tai häivytetty. (Rossi, 2010.) Sukupuolirooleilla tarkoitetaan sitä, kun ihmiseltä odotetaan sosiaalisen sukupuolen mukaista käyttäytymistä tyttönä, naisena, poikana tai miehenä (Mapatha & Olenq, 2007).

Ikävalko, Palmu ja Tainio (2010) tuovat esille sen, kuinka koulussa pojille ja tytöille saattaa rakentua tietynlaisia rooleja ja luokituksia. Tytöt asetetaan kiltin, hiljaisen tai hyvän oppilaan rooliin, kun taas pojat saavat helposti reippaan, äänekkään tai kömpelön oppilaan roolin. Näin pojille ja tytöille tarjotaan erilaisia kulttuurisesti hyväksytyjä tiloja olla ja toimia, jotka samalla suuntaavat heitä kohti hyväksytyä "poikuutta" tai "tyttöyttä". Karvisen (2010) mukaan oppilaat iän karttuessa sisäistävät sukupuolirooleja sosiaalistumisen tuloksena paremmin. Koulu on päiväkotia sukupuolittavampi instituutio, jossa kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään sopeutumista vaaditaan tiukemmin. Perinteiset sukupuolioletukset pitävät pintansa niin sanotusti oikeina tapoina toimia. Lukuisat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet sen, kuinka sukupuolinormatiivisilla rakenteilla on kielteisiä vaikutuksia ihmisiin, yhteisöön ja yhteiskuntaelämään. (Huuhki ym., 2021.) Sukupuolinormatiivisuudella

tarkoitetaan sitä, kuinka yhteiskunnassa on kirjoittamattomia sääntöjä sille, miten ihmisen kuuluisi käyttäytyä miehenä tai naisena (Seta Ry, 2021). Sukupuolirooleihin sosiaalistumista vauhdittaa koulun lisäksi myös kotiympäristö. Liisa Jääskeläinen (2015) työryhmänsä kanssa kirjoittaa oppaassaan “Tasa-arvo on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa”, kuinka sukupuoliroolien lieventämiseen tulee kiinnittää huomiota jo esiopetuksessa ja peruskoulussa. Lasten asenteet seksuaalisuuteen, sukupuoleen ja tasa-arvoon alkavat vakiintua pitkälti esi- ja peruskouluikässä.

Tutkimusten perusteella voidaankin todeta, kuinka sukupuoliroolit ovat oletuksia siitä, miten eri sukupuolet pitäisi määritellä. Sukupuoliroolit ovat olleet erilaisia läpi historian, mikä todistaa sen, etteivät ne ole totuus sukupuolesta. Yhteiskunnassa on kirjoittamattomia sääntöjä sukupuolelle. Sukupuolirooleista on hyvä pyrkiä pääsemään eroon, sillä niillä on kielteisiä vaikutuksia ihmisiin, yhteisöön ja yhteiskuntaelämään.

2.3 Sukupuolitietoisuus opetuksen näkökulmasta

Sukupuolitietoisuudella tarkoitetaan lähestymistapaa, joka tunnistaa sukupuolten erot, mutta ei pidä niitä ainoastaan biologisina, vaan myös kulttuurisesti ja sosiaalisesti muotoutuneina (Tanhua, 2012). Opetuksessa halutaan tunnistamisen lisäksi purkaa sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurillisia rakenteita. Sukupuolitietoisessa opetuksessa halutaan antaa tilaa yksilöllisyydelle ilman paineita toteuttaa tietynlaisia odotuksia tai ennakkoluuloja sukupuolen suhteen. (Jääskeläinen ym., 2015.)

Sukupuolesta ja sen vaikutuksista ei opettajan kannata vaieta. Päinvastoin opettajan on hyvä tiedostaa omat käsitykset sukupuolen moninaisuudesta sekä olla herkkä tunnistamaan yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppilaassa. Tiedostamalla omat käsitykset sukupuolen moninaisuudesta tulee tunnistaneeksi yhteiskunnalliset ja kulttuuriset sukupuolittavat rakenteet ja näin ollen kykenee purkamaan niitä. (Jääskeläinen ym., 2015.) Sukupuolen tiedostaminen juuri koulussa on tärkeää, sillä koulu on merkittävä yhteiskunnan arvojen edistäjä. Perusasteen oppilaat ovat siinä kehitysvaiheessa, joka on tärkeä maailmankuvan muotoutumisen kannalta. (Kujala & Syrjäläinen, 2010.) Sukupuolitietoisella opetuksella pystytään rakentamaan johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa (Jääskeläinen ym., 2015.).

Sukupuolitietoinen opettaja pystyy myös analysoimaan oppilaiden kanssa yksilöiden kokemaa rakenteellista epätasa-arvoa. Sukupuolitietoisien opettajan tehtävä on edistää tasa-arvoa

aktiivisesti omassa luokassaan ja koulu yhteisössään valitessaan työtapoja, yhteistyökumppaneita ja oppimateriaaleja. (Jääskeläinen ym., 18. 2015.)

Sukupuolittietoinen opetus vaihtelee oppilaiden iästä riippuen. Peruskoulun 1–2 luokan oppilaita voidaan opettaa tunnistamaan sukupuoleen liittyviä odotuksia ja luuloja. Tällöin on hyvä myös auttaa ymmärtämään, ettei oppilaiden tarvitse rajoittaa omaa toimintaansa niiden mukaan. Avainasemassa on ymmärtävä ja moninaisuuteen myönteisesti suhtautuva opettaja oppilaan rakentaessa omaa sukupuoli-identiteettiään. Vuosiluokilla 3–6 oman sukupuoli-identiteetin alkaessa muodostua oppilaat haluavat sitoutua vahvasti oman sukupuolensa ryhmään, jolloin riskinä on, että ystävyysuhteita tyttöjen ja poikien välillä aletaan seksualisoida. Jotta voitaisiin tukea oppilaan kokemusta olevansa osa sukupuolten tasa-arvoa edistävää yhteisöä, on tuotava esille epätasa-arvon kokemuksia ja tehdä niiden pohjalta muutoksia toimintatapoihin. Oppilaan olisi hyvä oppia pohtimaan ja arvioimaan omaa toimintaansa ja tarvittaessa muuttamaan sitä. Opettajan on puututtava epätasa-arvoiseen käyttäytymiseen. Sukupuolittunutta häirintää ja kiusaamista voidaan ennaltaehkäistä opettamalla tunnistamaan sitä omassa ja toisten käyttäytymisessä sekä vastustamaan vertaispainetta. (Jääskeläinen ym., 2015.)

Vuosiluokilla 7–9 oppilaiden väliset yksilölliset kehityserot alkavat näkyä aiempaa selvemmin ja vaikuttaa koulutyöhön. Yläkoulussa opiskelujärjestelyt muuttuvat, kun aineenopettajat opettavat oppiaineita ja opiskelu muuttuu enemmän oppilaan vastuulle. Jokaisen opettajan on siis sisällytettävä sukupuolten tasa-arvo omaan oppinaineeseen ja koulu yhteisöön kaikkeen toimintaan. (Jääskeläinen ym., 2015.)

Musiikkikasvatuksessa on tärkeä rohkaista oppilaita toimimaan musiikin parissa monin tavoin ja kuuntelemaan musiikkia monipuolisesti. Opettajan tehtävänä on jakaa eri rooleja ja soittimia ilman sukupuolittuneita ennako-oletuksia oppilaiden taidoista tai kiinnostuksen kohteista. Musiikinopetuksessa oppilaita on hyvä kannustaa rohkeisiin soitinvalintoihin ja kaikenlaiseen musiikin tekemiseen ilman osaamiseen tai sukupuoleen liitettyjä oletuksia. Opettajan tulisi kiinnittää huomiota sukupuolten moninaiseen esiintymiseen oppimateriaaleissa musiikkikulttuureihin tutustuttaessa. Musiikin kuuntelun yhteydessä on hyvä kiinnittää huomiota musiikin ja musiikin käytön sukupuolittuneisuuteen. Musiikissa voidaan myös tutustua ja tehdä minielämäkertoja tasa-arvopioneereista ja tasa-arvon edistäjistä. Yläluokilla voidaan enemmän tarkastella ja arvioida yhdessä kriittisesti musiikin sisältämiä sukupuolinormeja. Oppilaiden kanssa voidaan pohdiskella muun muassa sitä, miksi

naissäveltäjiä on nostettu esiin vasta tämän sukupolven aikana, tai miksi tytöille ja pojille annetaan odotuksia musiikkimieltymysten suhteen. (Jääskeläinen ym., 2015.)

Sukupuolittietoisuus on huomioitava myös arvioinnissa. Kansallisissa oppimistulosten arvioinneissa on tullut viimeisen 10–15 vuoden aikana esille, kuinka sukupuoli vaikuttaa arvosanoihin. Pojat ovat saaneet yleisesti helpommin hyviä arvosanoja, kun taas tytöt joutuivat tekemään arvosanan eteen enemmän työtä. Tilanne vaihtelee ainekohtaisesti siten, kuinka paljon tietyltä aineelta odotettiin sukupuolen takia. Esimerkiksi poikien voi olla hankalampi saada ansaitsemiaan arvosanoja matikassa ja tyttöjen äidinkielessä. Käyttäytymisen arviointi on hyvin sensitiivistä, sillä käyttäytymiseen liitetään usein sukupuolisia stereotyyppioita. Opettajan on siis hyvä olla tietoinen sukupuolittuneista oletuksista eikä antaa näiden vaikuttaa muiden oppiaineiden arviointiin. Sukupuolen stereotyyppiat voivat vinouttaa arviointia. Käyttäytymisen arvostelulle tulee olla opetussuunnitelmassa täsmälliset tavoitteet, jotka nousevat koulun toimintakulttuurin periaatteista ja järjestyssäännöistä. (Jääskeläinen ym., 2015.)

Sukupuolittietoinen kasvatus vaatii opettajalta havainnointia ja itsereflektointia. Opettajan ajatukset ja toiminta ovat alisteisia yhteiskunnan rakenteille, jossa hän on kasvanut ja koulutautunut opettajaksi. Hän tarvitsee oman toimintansa kriittistä tarkastelua. Oikeiden kysymysten esittäminen tasa-arvosta voi ohjata opettajaa katsomaan sitä, mitä ei olla totuttu näkemään. (Koskela & Tuomi, 2020.) Opettajan on oltava erittäin tietoinen omista asenteistaan ja arvoistaan, jotta voi toimia tasa-arvoa edistävänä ja rakentavana (Kujala & Syrjäläinen, 2010).

Sukupuolittietoinen kasvatus ei saa olla vain yhden opettajan harteilla. Kasvattajayhteisön kanssa on hyvä pohtia sukupuolta koskevia asenteita sekä miten ne näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. On tärkeää tiedostaa, että aikuisten käytös on esimerkki lapsille. Viestinnän ja kohtaamisen kannattaa kielteisen sijaan olla myönteistä ja kannustavaa ja sellaista, mikä tukee lapsen identiteetin ja itsetunnon kasvua ja kehitystä. (Jääskeläinen ym., 2015.) Kouluissa olisi myös tärkeää kehittää toimintamalleja, joiden puitteissa saisivat opettajat mahdollisuuden kehittää itsereflektion työkaluja. Itsereflektio voi olla henkisesti raskasta, jolloin opettajan on tärkeä saada siihen tukea. (Koskela & Tuomi, 2020.) Myös opettajankoulutusta tulisi muuttaa niin, että opiskelija saisi ohjeita, neuvoja ja tietoa käytännön toimintaa ja pedagogiikkaa varten (Kujala & Syrjäläinen, 2010).

2.4 Sukupuolitietoisuus opetussuunnitelmassa

Vuonna 2004 luotua opetussuunnitelmaa lähdettiin tekemään sukupuolineutraalista lähestymistavasta. Tämä tarkoittaa sitä, että sukupuolella ei ole merkitystä tai vaikutusta, jolloin sitä ei huomioida opetussuunnitelmassa. Kalliokosken ja Karvisen (2019) mukaan tämä on aiheuttanut hämmennystä, sillä silloin oletetaan, että haluttaisiin häivyttää eri sukupuolet näkymättömiin. Sukupuolen häivyttäminen on ongelmallista, ja epätasa-arvosta tulee näkymätöntä, jos sukupuolella ei ajatella olevan väliä. Kieltäytyttyään havainnoimasta sukupuolen vaikutuksia luokkahuoneen vuorovaikutukseen opettaja voi opetuksessaan ylläpitää epätasa-arvoisia ja sukupuolittuneita käytäntöjä. (Koskela & Tuomi, 2020.) Tämän takia vuoden 2014 opetussuunnitelmassa on sukupuolitietoinen lähestymistapa (Kalliokoski & Karvinen, 2019).

Vuoden 2014 opetussuunnitelmassa mainitaan se, kuinka ketään ei saa asettaa eri asemaan muun muassa sukupuolen, iän, kansallisen tai etnisen alkuperän, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Opetussuunnitelmassa nojataan tasa-arvolakiin, joka velvoittaa kaikkia oppilaitoksia huolehtimaan sitä, että ihmisillä on sukupuoleen katsomatta samat mahdollisuudet koulutukseen. Opetuksen tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa. Opetussuunnitelmassa mainitaan se, kuinka perusopetus kannustaa tyttöjä ja poikia yhdenvertaisesti eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää ymmärrystä ja tietoa sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta tulee auttaa tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan näin oppimispolkunsä ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. (POPS 2014.)

Opetushallitus teki sukupuolitietoisuuden opetuksen tueksi vuonna 2015 oppaan sukupuolten tasa-arvon edistämiseen peruskoulussa. Tässä oppaassa käydään hyvin tarkasti ja laajasti siitä, miten sukupuolitietoisuus tulisi sisällyttää opetukseen peruskoulussa. Oppaassa käsitellään sekä yleisesti että luokkataso- ja ainekohtaisesti sukupuolitietoista opetusta. (Jääskeläinen ym., 2015.)

2.5 Sukupuolten tasa-arvolaki

Vuonna 1987 on säädetty tasa-arvolaki, jonka tarkoituksena on estää sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Lain perustamisen jälkeen sitä on muovattu uudestaan nykyaikaisemmaksi. Tasa-arvolain osittaisuudistus tuli voimaan vuonna 2015. Laki kieltää syrjinnän muun muassa sukupuoli-identiteetin, sukupuolen, sukupuolen ilmaisun, raskauden,

synnytyksen, vanhemmuuden ja perhehuoltovelvollisuuden perusteella. Tasa-arvolailta kielletään myös sellainen syrjintä, jossa menettelyn perusteena on näennäisesti sukupuoli-identiteettiin, sukupuoleen tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraali säännös, käytäntö tai peruste, mutta henkilö voi silti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella. (Tasa-arvoaltuutettu, n.d.)

Tasa-arvolaki velvoittaa, että opetuksen ja muun toiminnan järjestämisessä tulee huomioida sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen. Koulujen on huolehdittava siitä, että opetus, oppiaineisto ja tutkimus tukevat tasa-arvon toteutumista. Tasa-arvoa on edistettävä ottaen huomioon lasten ikä ja kehitys. Sukupuolen ilmaisuun tai sukupuoli-identiteettiin liittyvä syrjintä on ennaltaehkäistävä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2015.) Koulutuksen järjestäjän tulee laatia vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma on mahdollista sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. Tasa-arvosuunnitelmasta tulee löytyä selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio siitä, miten aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneet toimenpiteet ovat toteutuneet. Tasa-arvolakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan myös, että opettajankoulutuksessa tulisi jo painottaa opettajien omien asenteiden vaikutusta oppilaiden käsitykseen siitä, mitkä ammatit ovat tytöille ja pojille sopivia. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2014/1329 5a §.)

2.6 Aiempia tutkimuksia

Sukupuolta on tutkittu paljon musiikin lähtökohdista. Sukupuolittuneita tapoja instrumenttivalinnoissa sekä musiikin muussa harjoittamisessa on tutkittu jo useamman kymmenen vuoden ajalta. Valitsin tutkielmaani tutkimuksia, joista löytyy ratkaisuja sukupuolitietoiseen musiikinopetukseen. Valitsin myös Marshallin ja Shibazakin tutkimuksen, joka todistaa sukupuolistereotyyppien varhaisen ilmentymisen.

Nigel Marshall ja Kagari Shibazaki (2012) tutkivat 105 kolmesta neljään vuoteen ikäistä lasta selvittääkseen, millainen miellelyhtymä lapsilla on instrumenttien, musiikkityylien ja sukupuolen välillä. Lapsille soitettiin 14 lyhyttä musiikkinäytettä, joista seitsemän oli klassista teosta ja seitsemän jazz/pop teosta. Teoksissa soitettiin seitsemällä instrumentilla, jotka identifioituvat vahvasti maskuliiniseksi tai feminiiniseksi. Tuloksista kävi ilmi, että sukupuoliset miellelyhtymät musiikin suhteen esiintyvät jo hyvin nuorilla lapsilla.

Carina Borgström Källenin ja Monica Lindgrenin (2018) kolme tutkimusta olivat osana kansainvälistä sukupuoleen ja musiikkikasvatukseen keskittyvää hanketta. Källen ja Lindgren halusivat tutkimuksissaan selvittää kontekstin ja diskurssin vuorovaikutusta puhuttaessa musiikkikasvatuksesta sukupuolen näkökulmasta. Tutkimukset kohdistuivat ruotsalaisiin peruskouluihin, toisen asteen opintoihin sekä ammattikorkeakouluun. Tutkimuksissa huomattiin, että mitä pidemmällä oppilaan harrastuneisuus musiikissa on, sitä sukupuolittuneempia olivat instrumenttivalinnat ja asenteet. Peruskoulussa oppilaiden, jotka eivät harrastaneet musiikkia vapaa-ajallaan, instrumenttivalinnoissa ja asenteissa ei näkynyt sukupuolisia eroja. Myös, jos musiikillinen tyyli oli oppilaille oudompi, oli tämän harjoittamisessa vähemmän sukupuolittumista. Esimerkiksi populaarimusiikkia esittäneissä yhtyeissä oli selvästi havaittavissa sukupuolittuneisuutta, kun taas vanhan musiikin lauluyhtyeessä poikia ja tyttöjä oli tasapuolisesti.

Anna Kuoppamäki (2015) tutki väitöskirjassaan, kuinka lasten sukupuoleen sidottu rajatyön käsite, musiikillinen toimijuus ja oppijaidentiteetit kietoutuvat toisiinsa musiikin ryhmäoppimisessa. Tutkimuksessa analysoitiin yhden lukukauden aikana (16 viikkoa) 9-vuotiaita oppilaita, jotka osallistuivat musiikkiopiston "Musiikin perusteet" tunneille. Oppilaat sijoitettiin tutkimuksen aikana sekä sekaryhmiin että tyttöjen ja poikien erillisiin ryhmiin. Tutkimuksessa osoitettiin, kuinka musiikkiluokassa ja tutkimuksen kohteena olevassa ikäryhmän lasten sukupuolineuvotteluissa saattaa rakentua sosiaalisia raja-aitoja, jotka haittaavat demokraattisen ja mielekkään oppimisen toteutumista. Tutkimuksessa tuli kuitenkin esille, että käytännöt, jotka sisälsivät myös yksilöllisiä ja omasta elämysmaailmasta ammentavia luovia prosesseja, vähensivät sukupuolittuneita ryhmäjakoja lasten keskuudessa. Nämä käytännöt olivat esimerkiksi säveltämistä tai oppilaiden omia rytmisten ostinatojen keksimistä.

Wai-Chung Ho (2004) halusi selvittää tutkimuksessaan tyttöjen ja poikien eroja tekniikan hyödyntämisestä musiikinopetuksesta. Hän oli havainnut sukupuolten välisiä eroja musiikinopetuksessa siten, että tytöt halusivat laulaa ja soittaa instrumentteja, kun taas pojat halusivat kuunnella ja olivat kiinnostuneempia tietokoneella tehdystä musiikista. Tutkimus toteutettiin haastatteluilla yhteensä 41 koulun eri luokka-asteille. Tutkimuksissa selvisi, että 79 prosenttia vastanneista oppilaista oli positiivinen suhtautuminen teknologian hyödyntämisestä musiikinopetuksesta. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut merkittävää eroa teknologian suhtautumiseen. Tytöistä 69 prosenttia ja pojista 67 prosenttia koki luottavaiseksi olon käyttäessään internetiä, tietokonetta, syntetisaattoreita ja musiikkiohjelmia oppiakseen ja

säveltääkseen musiikkia. Eroja tietotekniikan hyödyntämiseen oli: pojat halusivat käyttää teknologiaa enemmän sävellykseen ja musiikkikirjallisuuteen, kun taas tytöt suosivat teknologiaa kuunteluun ja esiintymiseen.

Kathry Roulston ja Mitsunori Misawa (2011) halusivat selvittää musiikinopettajien kuvauksista, miten sukupuoli näkyy heidän työssään peruskoulussa. He haastattelivat kuutta musiikinopettajaa, jotka olivat työskennelleet peruskouluissa jo useamman vuoden. Haastatteluissa kävi ilmi, että opettajien käsitys sukupuolen merkityksestä musiikinopiskelussa vaihteli huomattavasti ja että nais- ja miesopettajan roolit kuvattiin erilaisina. Haastatteluissa yhteinen päätelmä oli, että roolimalleilla on suuri merkitys, jotta sukupuolittuneet ajatukset musiikintunneilla muuttuisivat. Suurin osa nosti esille, kuinka tärkeää pojille on isiensä mielipiteet musiikkiharrastuksista ja etenkin laulamisesta.

Cecilia Ferm Almqvist (2017) halusi selvittää sähkökitaraa soittavien tyttöjen kokemuksia siitä, miten opettaja voi antaa yhtäläisiä mahdollisuuksia musiikilliseen oppimiseen suosituissa yhteopetuksessa. Tutkimukseen haastateltiin viisi 16–25 –vuotiasta tyttöä, joilla oli maantieteellisesti eri lähtökohdat ja jotka kävivät eri kouluja. Tutkimuksessa kävi ilmi, kuinka tärkeää roolimallit ja vanhempien tuki ovat tytöille sähkökitaransoitossa. Suurimman osan tutkimukseen osallistujien isistä soitti itse sähkökitaraa tai kannusti tyttöään soittotunneille. Moni osallistuja kertoi, kuinka naispuoliset roolimallit kitaransoitosta puuttuivat kokonaan heidän ollessaan lapsia. Tutkijat haluavatkin korostaa sitä, kuinka tärkeää on, että musiikinopettaja tuo monipuolisesti erilaisia soittajia esille tunneillaan. Tutkimukseen osallistuvat tytöt kertoivat, etteivät he koe aina luottavaiseksi oloaan kouluympäristössä kitaransoitamiseen. He kokivat, että tyttöjen täytyy olla korkealla tasolla soittotaidossa, jotta heidät otetaan vakavasti.

Alison Butler, Kelly Bylica ja Ruth Wright (2020) tutkivat kolmea musiikkiluokkaa, joissa jokaisessa oli sekoitus 12–14 –vuotiaita oppilaita. Tutkijat halusivat selvittää, onko opettajilla ja oppilailla käsityksiä sukupuolinormeista musisoinnissa ja kuinka sukupuoli vaikuttaa ryhmiin, instrumenttivalintoihin, luovuuteen tai musiikkimieltymyksiin. Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, kuinka opettajan pedagogiikka vaikuttaa aiemmin mainittuihin asioihin. Oppilaat jaettiin ryhmiin, joissa oli sekä tyttöjä ja poikia että yhden sukupuolen ryhmiin. Tutkimuksissa kävi ilmi, ettei ryhmissä huomattu sukupuolittuneisuutta. Tutkijat arvioivat yhtenä tulosten johtopäätöksenä, että tutkimukseen osallistuneet nuoret saattavat olla vähemmän tietoisia sukupuolistereotyyppioista kuin edelliset sukupolvet. Suurin osa osallistujista

olivat olleet kolmevuotiaasta lähtien samassa koulussa, jossa on toteutettu “Music Future” -ohjelmaa. Näin tutkimukseen osallistuneet oppilaat ovat nähneet nuoresta iästä lähtien poikien ja tyttöjen soittavan kaikkia suosittuja instrumentteja. Tämä on saattanut auttaa hälventämään muiden tunnistamia sukupuolittuneita soitinyhdistelmiä.

Näiden tutkimuksien perusteella voidaan todeta, että sukupuolitietoinen kasvatus tulee aloittaa jo esiopetuksesta lähtien myös musiikin saralla. Musiikkia opettaessa tulisi huomioida tasa-arvoisesti kaikkia sukupuoleen katsomatta ja tuoda esille erilaisia roolimalleja oppilaille.

3. Tutkimuksen toteutus

Kandidaattityöni on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksessa käydään läpi tutkimustehtävän kannalta olennaista kirjallisuutta. Katsauksessa on tarkoitus näyttää eri näkökulmat ja tavat, miten asiaa on aiemmin tutkittu. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Tutkimukseni on toteutettu laadullisena metasynteessinä. Metasynteessissä yhdistetään samaa aihetta tarkastelevat tutkimukset, joita tarkastellaan pääosin yhtäläisyyksien ja erojen kautta, jotta itse aihealueesta rakentuu vakuuttava kokonaiskuva. Toisten tutkimustuloksista pyritään suorittamaan tulkinta. (Salminen, 2011.)

Tutkimuskysymykseni on *“Miten edistää sukupuolitietoista musiikkikasvatusta?”*. Tavoitteenani tutkimuksella on tuoda esille sukupuolitietoista kasvatusta. Tutkimuksella haluan edistää erityisesti sukupuolitietoista musiikkikasvatusta. Musiikin ajatellaan olevan perinteisesti autonomista, jolloin on haasteena ylipäättänsä nähdä ja tiedostaa sen sosiaaliset käytännöt ja ulottuvuudet (Lehtonen, 2011).

Hakusanoina käytin sukupuolitietoisuus, *koulu/opetus, sukupuoliroolit, sukupuolijakauma sekä musiikki ja musiikkikasvatus*. Englanniksi käytin hakusanoja *gender sensitivity, gender roles* sekä *music education*. Rajasin hakutulokset 2000-luvun alusta 2010-luvun lopulle. Sukupuolirooleista on tehty tutkimuksia ja artikkeleita jo aiemminkin, mutta pyrin saamaan uusimpia tutkimuksia kandidaatin tutkielmaani. Erityisesti halusin saada enemmän työkaluja sukupuoliroolien häivyttämiseen sen sijaan, että toteaisin vaan erilaisia tapoja, missä sukupuolijakauma näkyy.

Osa lähteistä on opetushallituksen kirjoja ja raportteja, mikä lisää lähteiden luotettavuutta. Internetin avulla on helppo etsiä lähteitä, mutta siihen on suhtauduttava kriittisesti (Salminen, 2011). Parhaiten luotettavia lähteitä löytyi seuraavista tietokannoista: Ebsco Databases, Google Scholar, Oula-Finna, ProQuest sekä Ellibs. Osa käytetyistä lähteistä ovat saatavana myös kasvatuksen tai musiikkikasvatuksen lehtinä tai kirjoina. Päälähteinä ovat opetushallituksen vuonna 2015 luoma Tasa-arvotyö on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa sekä Suortamon ym. toimittama sukupuoli ja tasa-arvo koulussa.

4. Tulokset

Kandidaatin tutkielman tutkimuskysymyksenä oli ”*Miten edistää sukupuolitietoista musiikkikasvatusta?*”. Halusin saada selville työkaluja, miten sukupuolitietoisuutta voisi tuoda osaksi musiikintunteja. Seuraavaksi esittelen tulokset.

Musiikinopettajalla yhdessä muiden opettajien kanssa on velvollisuus huomioida sukupuolten tasa-arvoisuus opetuksessa. Suomen laki edellyttää tasa-arvoista kohtelua kaikissa oppilaitoksissa sukupuolesta riippumatta. Laissa on määritelty se, kuinka koulujen tulisi luoda vuosittain tasa-arvosuunnitelma, joka on mahdollista sisällyttää opetussuunnitelmaan. Tasa-arvosuunnitelmasta tulee löytyä selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio siitä, miten aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneet toimenpiteet ovat toteutuneet. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2014/1329 5a§.)

Sukupuolitietoinen musiikinopetus tulisi aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. Tutkijoiden Marshallin ja Shibazakin tulokset todistivat sen, kuinka jo 3–4 –vuotiaat omaksuvat sukupuoliroolit. Sen sijaan Butlerin, Bylican ja Wrightin (2020) tuloksissa nousi esille, kuinka varhain aloitettu sukupuolitietoinen kasvatusta tuottaa tuloksia. Tutkimuksiin osallistuneet oppilaat eivät kokeneet eroja siinä, ovatko he tyttö-, poika- vai sekaryhmissä tekemässä ryhmätöitä. Oppilaat olivat kouluissa, jotka olivat olleet mukana sukupuolitietoisissa hankkeissa. Kun heitä oli opetettu tietyllä tavalla jo alusta alkaen, ei heillä ollut syntynyt niin paljon sukupuolistereotyyppioita. Myöskään oppilaat eivät olleet niin paljon jakautuneet sukupuolen mukaisesti.

Opettajan olisi hyvä esitellä musiikintunneilla tasapuolisesti eri sukupuolta edustavia roolimalleja. Jääskeläinen ja kollegat (2015) käyvät läpi tasa-arvo oppaassaan, kuinka musiikinhistoriaa käsitellessä opettajan tulisi tasapuolisesti käydä läpi sekä mies- että naissäveltäjiä. Oppilaiden kanssa voi keskustella siitä, miksi naissäveltäjiä on vähemmän esillä. Sekä Almqvistin (2017) että Roulstonin ja Misawan (2011) tutkimuksissa tuli esille, kuinka roolimallit ovat tärkeitä sukupuoliroolien häivyttämiseksi. Oppilaat tarvitsevat kokemuksia artisteista ja esiintyjistä, jotka rikkovat sukupuolistereotyyppioita.

Musiikin harrastuneisuuden vaikuttaa paljon myös oppilaan vanhempien asenteet. Kahdessa tutkimuksessa tuli esille, kuinka etenkin isien esittämä malli vaikutti oppilaiden käsityksiin

siitä, mitä tietty sukupuoli voi tehdä. Jos oppilaan isällä oli positiivinen suhtautuminen laulamiseen, oli pojilla matalampi kynnyksen laulaa muiden kanssa. Almqvistin (2017) tutkimuksessa tutkittiin sähkökitaraa soittavia tyttöjä. Kyseisessä tutkimuksessa merkittävä rooli oli tuki isiltä, jotka soittivat myös itse sähkökitaraa. Toisaalta on vaikeaa päätellä, olisiko tutkimuksen tulos ollut sama, jos äidit olisivat olleet sähkökitaraa soittavia vanhempia.

Musiikintunneilla teknologian käyttö voi tasoittaa kuilua tyttöjen ja poikien välillä. Hon (2004) tutkimuksessa pojille ja tytöillä innostus musiikkia kohtaan nousi lähes yhtä paljon, kun käytettiin teknologiaa osana musiikinopetusta. Eroja tyttöjen ja poikien välillä löytyi siinä, mihin aihealueeseen teknologiaa haluttiin hyödyntää. Oppilaat käyttivät tutkimuksessa internetiä, tietokonetta, syntetisaattoreita ja musiikkiohjelmaa oppiakseen ja säveltääkseen musiikkia.

Monipuolinen musiikkikasvatus on avain sukupuolitietoiseen opetukseen. Oppilaiden kuuntelemaan musiikkiin, kuten pop- ja rockmusiikkiin, sukupuolistereotyytiat ovat uppoutuneet jo hyvin. Oppilaille oudoimpia asioita käsiteltäessä opettaja voi vaikuttaa syntyviin mielle yhtymiin liittyen sukupuoleen. Musisoinnin lisäksi oppilaiden kanssa voi keskustella sukupuolirooleista keskittyen esimerkiksi siihen, millaisia sukupuolirooleja on esitetty eri musiikkityyleissä tai lauluissa. (Jääskeläinen ym. 2015; Källen & Lindgren, 2018.)

Jotta musiikinopettaja pystyy toimimaan sukupuolitietoisesti, hänen on reflektoitava itseään. Kujala ja Syrjäläinen (2010) toivat esille, kuinka sukupuolitietoista opetusta tulee tehdä tietoisesti ja kiinnittää huomiota omiin asenteisiin ja ajatuksiin. Opettajan on hyvä huomioida, että kaikki oppilaat saavat tasapuolisesti kokeilla eri instrumentteja, varsinkin niitä, jotka ovat sukupuolelle epätavanomaisia. Kuoppamäki (2015) toi esille, kuinka käytännöt, jotka sisälsivät myös yksilöllisiä ja omasta elämysmaailmasta ammentavia luovia prosesseja, vähensivät sukupuolittuneita ryhmäjakoja lasten keskuudessa. Nämä käytännöt olivat esimerkiksi oppilaiden omia rytmisten ostinatojen keksimistä tai säveltämistä. Green (1997) toi esille, kuinka opettajan toiminnassa tärkeintä on olla hienotunteinen oppilaiden musiikillisiin kykyihin ja intressiin ja täysin tietoinen sukupuolen vaikutuksista musiikilliseen harjoitukseen, tarkoitukseen ja kokemukseen.

5. Pohdinta

Kandidaattitutkielmani tutkimuskysymys oli: ”*miten edistää sukupuolitietoista musiikkikasvatusta?*”. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää eri tapoja tuoda esille sukupuolitietoista kasvatusta musiikintunneille. Olen tyytyväinen tuloksiin, kun tapoja löytyi ennakoitua enemmän. Pohdin ennen työn aloittamista, onko sukupuolitietoisuutta tutkittu tarpeeksi musiikkikasvatuksen osalta. Erityisesti Opetushallituksen julkaisemasta oppaasta ”*Tasa-arvotyö on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa*” löytyi paljon apua, ja suosittelenkin sitä luettavaksi kaikille kasvatusalan opiskelijoille.

Uskon, että tutkimus on suhteellisen luotettava, koska samoja asioita tuli monesta eri lähteestä esille. Tutkimuksissa toistui opettajan itsereflektoinnin tärkeys, monipuolisen musiikkikasvatuksen vaaliminen sekä sukupuolitietoisuuden opetuksen aloittaminen jo varhaisella iällä. Toivoisin kyllä, että tutkimuksia tehtäisiin silti lisää. Osassa tutkimuksissa osallistujia oli vain muutama, joten olisi mielenkiintoista tietää, mitkä tulokset tulisivat, jos osallistujia olisi enemmän.

Etsiessäni tietoa käsitteisiin huomasin, kuinka hankalaa oli löytää neutraalia tietoa sukupuoleen liittyen. Tuntui, että teoksella oli joku agenda sukupuoleen liittyen, tai sukupuolta käsiteltiin tietyn kategorian kautta. Englanninkielisissä lähteissä hankaluutta aiheutti se, kun sukupuoli - käsitteelle on kaksi sanaa, *gender* ja *sex*. Teoksissa käsiteltiin enemmän sitä, miten nämä käsitteet eroavat toisistaan. Koin, ettei tämä ollut hyödyllistä omaan työhöni, koska Suomessa ei ole toista termiä sukupuolelle, joka hämärtäisi käsitettä ”sukupuoli”.

Mielestäni sukupuolitietoutta tulisi käsitellä enemmän musiikinopettajakoulutuksessa, koska aiheen sivuaminen ei ole vielä riittävällä tasolla. Huuki, Pihkala ja Ylitapio-Mäntylä (2021) ovat kiinnittäneet huomiota kirjoituksessaan, kuinka Oulun yliopistossa varhaiskasvatuksen sekä luokan- ja aineopettajien koulutuksessa ei ole yhtään kurssia, joka keskittyisi yksinomaan sukupuolitietoisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolitietoisuutta sisältävät kurssit ovat enimmäkseen vapaavalintaisia, jolloin näihin asioihin perehtyminen jää opiskelijan henkilökohtaisten kiinnostusten ja valintojen varaan. Sukupuoliroolit ovat yhteiskuntien rakentamia, jolloin niihin ei kiinnitä huomiota, ellei niistä puhuta. Vain tiedostamalla ja omia ajatuksia reflektoiden sukupuolitietoisuus kasvaa. Työ on raskas ja hidas vain yksin tekemällä, jolloin koulutuksen tulisi olla tukemassa tätä työtä. Upottamalla sukupuolitietoista opetusta jokaiseen kurssiin alkaa sukupuoliroolit häivyttää pikkuhiljaa. Elina

Lahelma kertoo Susanna Salmen (2020) artikkelissa, kuinka vuosikymmeniä kestänyt tasa-arvo työ on tuottanut tulosta, mutta perinteiset käsitykset tytöistä ja pojista istuvat silti tiukassa.

Sukupuolittietoinen kasvatus ulottuu myös oppituntien ulkopuolelle esimerkiksi välitunneille, ruokatunneille, retkiin sekä juhliin. Erityisesti juhlat ovat paikkoja, missä musiikinopettajalla on vastuu sukupuolisella opetuksella. Opettajan onkin hyvä pohtia sitä, millaisia lauluja valitsee juhliin tai ketä valitsee soittamaan ja laulamaan.

Voisin jatkaa kandidaatin tutkielman aiheetta Pro gradu- tutkielmaan esimerkiksi haastatteleamalla musiikinopettajia. Miten he tukevat sukupuolittietoista opetusta tunneillaan? Haluaisin haastatella erityisesti opettajia, jotka ovat kiinnittäneet tähän asiaan huomiota ja tekevät tietoisesti työtä, jotta opetus olisi tasa-arvoista.

Opetussuunnitelma ja laki tukevat sukupuolittietoista opetusta. Siitä huolimatta sukupuoliroolit tulevat koulussa esille. Ideatilanne tulevaisuuden koulussa olisi se, ettei sukupuolirooleja tarvitsisi edes miettiä. Onko täysin tasa-arvoista koulua mahdollista saavuttaa? Mahdollisesti, mutta se vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Koulujen tulisi tukea opettajia sukupuolittietoisempaan ajatteluun, koska tasa-arvoinen koulu ja tulevaisuus ovat kaikkien etu. Jokainen ansaitsee saada ilmaista itseään ilman yhteiskunnan rajoittavia oletuksia.

6. Lähteet

- Almqvist, C. F. (2017). Towards offering equal learning opportunities for female students in popular music ensemble education: relate, respond and re-do. *Music Education Research*: 21:4, 371-386. Routledge.
- Butler, A., Bylica, K. & Wright, R. (2020). Informal learning of popular music: gender monoglossia and heteroglossia. *British Journal of Music Education*, 38, 43-57. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green, L. (1997). *Music, gender, education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ho, W-C. (2004.) Attitudes towards information technology in music learning among Hong Kong Chinese boys and girls. *British Journal of Music Education*: 21(2), 143-161. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huuki, T., Pihka, S. & Ylitapio-Mäntylä, O. (2021). Periksiantamatonta työtä sukupuolten tasa-arvon puolesta koulutuksessa. *Sukupuolentutkimus*, 34(1), 2–5.
- Huuska, M. (2017). *Sukupuolen moninaisuus*. Helsinki. Trinket Oy.
- Kalliokoski, H. & Karvinen, M. (2019). *Sukupuolen moninaisuus ja lapset: Opas varhaiskasvatuksessa työskenteleville ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille moninaisten lasten ja heidän perheidensä kohtaamisesta*. Helsinki. Trinket Oy.
- Karvinen, M. (2010). Sateenkaaren värit koulussa – suvaitsevaisuudesta yhdenvertaisuuteen. Teoksessa Suortamo, Tainio, Ikävalko, Palmu & Taini (toim.) *sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koskela, M. & Tuomi, E. (2020). *Toisin tehty: Keskusteluja koulusta*. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Kujala, T. & Syrjäläinen, E. (2010). Sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa Suortamo, Tainio, Ikävalko, Palmu & Taini (toim.) *sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuoppamäki, A. (2015). *Gender lessons: Girls and boys negotiating learning community in Basics of Music*. Väitöskirja.
- Källen Borgström, C. & Lindgren, M. (2018). Doing gender beside or in music: Significance of context and discourse in close relationship in the Swedish music classroom. *British Journal of Music Education* 35(3), 223–235. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M., . . . Kajander, V. (2015). *Tasa-arvotyö on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa* (2. muutettu painos ed.). Opetushallitus: Oppaat ja käsikirjat 2015:5. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, 2016.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2014/1329. Annettu Naantalissa 8.8.1986.

- Lehtonen, J. (2010). "Kaikki kuvatkin on sellaisia: isä, äiti ja lapsi" - heteronormatiivisuus eri kouluasteilla. Teoksessa Suortamo, Tainio, Ikävalko, Palmu & Taini (toim.) *sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lehtonen, J. (2011). *Sukupuolinäkökulmia tutkimusperustaiseen opettajankoulutukseen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mapatha, P. & Oleng, K. (2007). *Gender - sosiaalinen sukupuoli kehitysyhteistyössä*. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa.
- Marshall, N. & Shibazaki, K. (2012). Gender associations for musical instruments in nursery children: the effect of sound and image. *Music Education Research: 15*(4), 406–420. Routledge.
- Niemonen, R. (2021). Koulun rakenteet ovat jämähtäneet" – nuoret opettajat arvostelevat ikuista tyttö–poika-jakoa, myös opetussuunnitelma vaatii muutosta. <https://yle.fi/uutiset/3-11706262> [Luettu 23.3.2021]
- Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (2009). *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.
- Opetushallitus. (2016). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (4. painos). Helsinki: Opetushallitus.
- Raevaara, T. (2013). Sukupuolten biologia on monimutkainen juttu. <https://suomenkuvalehti.fi/tarinoitatieesta/sukupuolten-biologia-on-monimutkainen-juttu/> . [Luettu 11.10.2020.]
- Rossi, L-M. (2010). *Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin*. Teoksesta *käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Salmi, S. (2020). *Tasa-arvoa kouluun*. <https://www.hs.fi/elama/art-2000007657024.html> [Luettu 2.4.2021]
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasa.
- Seta Ry. (2021). Sateenkaarisanasto. [Luettu 29.4.2021]
- Sinkkonen, J. (2012). Tyttöjen ja poikien musiikki? Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E., Viitasalo-Korolainen, E. (toim.) *Musiikkipedagogin käsikirja*. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2015). *Tasa-arvolaki 2015*.
- Roulston, K. & Misawana, M. (2011). Music teachers' constructions of gender in elementary education. *Music Education Research: 13*(1), 3–28. Routledge.
- Tanhua, I. (2012). *Sukupuolten tasa-arvon hyvät käytännöt. Tasa-arvohankkeiden hyviä käytäntöjä seitsemästä teemasta*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Tasa-arvovaltuutettu. <https://tasa-arvo.fi/tasa-arvolaki-pahkinankuoressa> [Luettu 19.3.2021]

Tuomi, J., Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Painettu EU:ssa.